

Η Μανία: Από τους Ιπποκράτη και Αριστοτέλη έως την φροϋδική μεταψυχολογία

Σάββας Μπακιρτζόγλου

Ψυχολόγος-Ψυχαναλυτής

Η μανία είναι μια κατάσταση **ψυχοκινητικής διέγερσης**, αποτέλεσμα μιας ενδοψυχικής σύγκρουσης. Απαντάται ως επί το πλείστον στα πλαίσια της **μανιοκατάθλιψης** (κυκλική αλληλοδιαδοχή μανίας-μελαγχολίας). Επισυμβαίνει αυτόματα, είτε μετά από ανατροπή της **μελαγχολικής διάθεσης**, είτε υπό την επήρεια αντικαταθλιπτικής αγωγής. Ο μανιακός έχει ευφορική διάθεση πολύπλευρη, συνοδευόμενη από συναισθηματική υπεραισθησία. Το υποκείμενο εμφορείται από μια παθολογική υπεραισιοδοξία με εκσεσημασμένη αυτοεκτίμηση και μη ρεαλιστικά σχέδια που συχνά οδηγούν σε παραλήρημα **μεγαλομανιακού** περιεχομένου (παντοδυναμία, μεσσιανισμός). Η εξωστρέφεια της διάθεσης συνοδεύεται από υπερδιέγερση, από **ταχυψυχισμό** (ιδεοφυγή) και επιτάχυνση των διεργασιών της σκέψης, που εξωτερικεύεται διαμέσου λογόρροιας, γραφόροιας κ.λ.π. Επίσης μείωση της διάρκειας του ύπνου, που μπορεί να φτάσει ως την παντελή αυπνία, **βουλιμία επαφών** με τα αντικείμενα του περιβάλλοντος κόσμου, χωρίς ωστόσο το υποκείμενο να συντηρεί μια πραγματική και ουσιαστική αντικειμενοτρόπο σχέση. Τω όντι, η μανία δεν επιτρέπει στο υποκείμενο να βρει πραγματικά αντικείμενα επένδυσης.

Στη μανία η γραπτή και προφορική έκφραση επιταχύνονται, συχνά μάλιστα μπορεί να είναι λαμπρές, αλλά μπορεί να έχουν χάσει τον προσανατολισμό τους. Σε αντιδιαστολή με τον πλούτο των ιδεών και γενικότερα των σκέψεων, οι πράξεις είναι ακατάλληλες και στείρες: **υπερβολική διασπάθιση χρήματος** και ανάληψη εκκωφαντικών επιχειρήσεων ενδεικτική της απώλειας του αισθήματος του αδύνατου. Ενυπάρχει μια τάση να κάνουν και τους άλλους να συμμετέχουν σ' αυτήν τη γιορτή καταργώντας την έννοια της ετερότητας αλλά και της διαφοράς των φύλων.

Συμπερασματικά, η **μανία** παρουσιάζει ευφορία ή **ευερεθιστότητα**, διογκωμένη αυτοεκτίμηση, ελαττωμένη ανάγκη για ύπνο, απότομες αλλαγές – όταν το άτομο μιλάει – από το ένα θέμα στο άλλο (ιδεοφυγή), διάσπαση της προσοχής, υπερκινητικότητα, παραληρητικές ιδέες και ψευδαισθήσεις.

Η **υποκρατική θεωρία** μας λέει πως η μανία μπορεί να πάει μαζί με τη χαρά και το γέλιο. Ο Ιπποκράτης το 400 π.Χ. διατύπωσε τη θεωρία των **τεσσάρων χυμών** στην φιλοσοφική διατριβή του «Περί της φύσης των ανθρώπων» που βασιζόταν στην θεωρία των **τεσσάρων στοιχείων** του **Εμπεδοκλή**. Η γη, ο αέρας, η φωτιά και το νερό έδιναν τέσσερις ποιότητες στο σώμα που είναι η ξηρασία, το κρύο, η ζέστη και η υγρασία.

Βάση της θεωρίας του Ιπποκράτους είναι η επίδραση που έχουν οι **τέσσερις χυμοί** του **σώματος**, οι οποίοι είναι σε αντιστοιχία με τα στοιχεία που οι Έλληνες πίστευαν ότι βρίσκονται στο σώμα: « *Εν τω σώματι, λέγει, υπάρχουν τεσσάρων ειδών γεύσεις, όπως και επί της γης : **όξινο** (η μελαγχολία, παν δε όξινο είναι ψυχρόν και ξηρόν), **γλυκύ** (φλέγμα, παν δε το γλυκύ είναι ψυχρόν και υγρόν) , **πικρόν** (η χολή, θερμόν και ξηρόν), και **αλμυρών** (το αίμα, είναι αλμυρόν, κάθε δε αλμυρό πράγμαμα είναι θερμόν και υγρόν. ...». Εάν λοιπόν προέχει το*

άλας (αλμυρόν) εν τω ανθρώπω, λέγομεν ότι είναι **αιματώδης** , εάν το πικρόν χολερικός, εάν το όξινον μελαγχολικός και αν το γλυκύ φλεγματικός ». Το αίμα βασιλεύει κατά την παιδική ηλικία, και αφορά στην κατάσταση της **μανίας**. Στον αιματώδη υπάρχει υπεροχή αίματος στον οργανισμό. Το άτομο είναι αισιόδοξο, εξωστρεφές και πολυλογάς. Ο τύπος αυτός περιγράφεται γενικά σαν καλόκαρδος και ευχάριστος.

Οι αρχαίοι πίστευαν ότι οι διαφορές που παρουσιάζει η σωματική κατάσταση των ανθρώπων προέρχονται από 4 κυρίως χυμούς: Το **αίμα**, το **φλέγμα**, η **κίτρινη χολή** και η **μαύρη χολή** ήταν οι τέσσερις χυμοί που αντιπροσώπευαν υγρά τα οποία κυκλοφορούσαν μέσα στο σώμα. Μεταφορικά ο κάθε χυμός συσχετίστηκε με ένα κύριο συναίσθημα. Το **αίμα** συσχετίστηκε με την **χαρά**, το **φλέγμα** ή αλλιώς βλέννα συσχετίστηκε με την **ανησυχία** και **παθητικότητα**, η **κίτρινη χολή** με τον **θυμό** και η **μαύρη χολή** με την θλίψη. Αυτοί οι τέσσερις τύποι έγιναν γνωστοί σαν οι **Ιπποκρατικοί τύποι**. Προκύπτει η έννοια της **κράσης**, η θεωρία των βασικών τεσσάρων χυμών: του αίματος, του φλέγματος, της κίτρινης χολής, και της μαύρης χολής. Κατά τον Ιπποκράτη η υγεία εναπόκειται στο **καλό μείγμα** των χυμών. Από την σχέση και την ισορροπία των τεσσάρων αυτών στοιχείων μας λέει ότι προέρχεται η καλή υγεία ή αντίθετα από την υπερβολή σε κάποιο προέρχεται η ασθένεια (χυμοπαθολογία).

Σχετικά με την **μαύρη χολή**. Κατά τον Αριστοτέλη, η επικράτηση της μελαίνης χολής, εις βάρος των τριών άλλων χυμών, προσδίδει στο άτομο ιδιαίτερες ικανότητες και ενδυναμώνει τη δημιουργικότητά του αλλά βέβαια υπό την προϋπόθεση ότι η **θερμοκρασία** του προνομιακού αυτού υγρού βρίσκεται σε μια μέση κατάσταση. Αν η θερμοκρασία ανέβει υπερβολικά τότε προκαλεί **μανικά συμπτώματα** και στην αντίθετη περίπτωση καταθλιπτικά. Ο Ηρακλής έζησε δυο παροξυσμικά περιστατικά του **κράματος** της **μαύρης χολής**. Ένα παθολογικό του χαρακτηριστικό αφορά στο **φόνος των παιδιών του** τα οποία διαπέρασε με βέλος σε μια κρίση μανίας (εξ' ου και η τραγωδία του Ευριπίδη **«Ηρακλής μαινόμενος»** στην οποία ο ήρωας σκοτώνει και τη γυναίκα του). Στην τραγωδία του Σοφοκλή **«Τραχίνια»** η Διάνειρα, η νόμιμη σύζυγος του Ηρακλή, αλείφει το χιτώνα του με το αίμα του Κενταύρου Νέσσου που της έχουν πει ότι είναι ερωτικό φίλτρο. Ο Ηρακλής κυριεύεται από αφόρητους πόνους οπότε τον μεταφέρουν στο όρος Οίτη όπου ετοιμάζεται για την πυρά (αποθώωση του). Αργότερα αυτό θα γίνει το θέμα της τραγωδίας του Σενέκα ο **«Ηρακλής επί της Οίτης»**. Ο Ιπποκράτης μιλάει για **«Ηράκλεια Νόσος»**. Είναι ένα ερώτημα αν αυτή η νόσος ταυτίζεται με την **επιληψία** : η γυναίκα που νοσεί απ' αυτήν γίνεται κάτωχρη, τρίζει τα δόντια, σάλια κυλάνε από το στόμα της. Οι αρχαίοι ονόμαζαν την επιληψία **ιερά νόσος**. Άραγε η ασθένεια του Ηρακλή είχε να κάνει με αυτήν ; Ο Αριστοτέλης υποστήριζε πως είναι δύσκολο να μην ταυτιστεί η κρίση τρέλας με ένα από τα συμπτώματα της επιληψίας (ιερά νόσος). Ο Ηρακλής αρρώστησε ίσως από την κόπωση που του στοιχίσαν οι άθλοι του (ηράκλεια νόσος) .

Ο Αριστοτέλης σημείωνε πως η μαύρη χολή είναι **ασταθής**, ψυχρή ή θερμή: αυτή είναι η **κράση** της. Πρόκειται για μείγμα ασταθές το οποίο μπορεί να μεταπίπτει από τη μεγάλη θερμότητα στη μεγάλη ψυχρότητα. Τω όντι, στη μελαγχολία υπάρχει η σταθερότητα της αστάθειας. Συχνά η κατάσταση της κατάπτωσης είναι η επαναφορά μιας υπερβολής Έτσι οι σιωπηλοί είναι πολύ συχνά παράφρονες (εκστατικοί). Αν η μαύρη χολή υπερθερμανθεί τείνει να βγει προς τα έξω και προκαλεί **ευθυμία** συνοδευόμενη από **τραγούδια** (κατάσταση υπερδιέγερσης στα όρια του παθολογικού) και **εκ-σταση** άλλως ειπείν έξοδο από τον εαυτόν (εκ-στασις του Ηρακλή, του Αίαντα, του Μαρακού του Συρακούσιου. Ο τελευταίος ήταν ο καλύτερος ποιητής όταν βρισκόταν πάνω στην κρίση της τρέλας του). Πρόκειται για **μανικούς** (άνθρωποι μανικοί και ευφυείς) με **ενθουσιαστικά νοσήματα**. Η μανία ορίζεται ως η έκστασης της διάνοιας (μελαγχολικοί εκστάσεις). Η **έκσταση** αποδίδει γενικά την έννοια της **τρέλας** (έξοδος από τη φυσική κατάσταση). Μέσω της εκστάσεως η μαύρη χολή μπορεί να βγαίνει προς τα έξω. Όταν η θερμότητα της μαύρης χολής είναι κοντά στα κέντρα της νοήσεως τότε προκύπτουν τα νοσήματα της τρέλας ή της **ιερής μανίας** (μανικά ή ενθουσιαστικά). Από κει γίνονται οι **σίβυλλες** (κατά την αρχαιότητα γυναίκες που σε κατάσταση έκστασης προφήτευαν τα μέλλοντα) και οι **βάκιδες** και οι ένθεοι οι οποίοι εκ φύσεως έχουν αυτήν την ιδιοσυγκρασία (φυσικό κράμα).

Κατά τον Αριστοτέλη η μαύρη χολή είναι ένα απόθεμα, **κατάλοιπο** το οποίο κατακρατείται, ένα **περίττωμα**, ένα **περίσσειμα** το οποίο παραμένει ενεργό στο σώμα (η **θεωρία των κατάλοιπων** είναι αριστοτελική, δεν βρίσκεται στον Ιπποκράτη). Έτσι, όσοι βγάζουν πολύ από το περίσσειμα μαζί με το σπέρμα είναι πιο εύθυμοι γιατί ξαλαφρώνουν. Ανακουφίζονται μέσα από την σπερματική έκχυση. Η λέξη «περιττός» φανερώνει αυτό που είναι σε περίσσεια, σε υπερβολή, αλλά επίσης, μεταφορικά, **το εξάιρετο** (τα φυτά που έχουν εξαιρετικό άρωμα ονομάζονται «τα περιττά τη οσμή»). Ο έξοχος, ο περιττός άνθρωπος είναι εκείνος ο οποίος διαθέτει κατάλοιπο (περίττωμα) σε υπερβολική ποσότητα. Πρόκειται για τη σχέση ανάμεσα στο πλεονάζον αυτό υλικό, αυτόν τον «ηλίθιο» χυμό (μαύρη χολή) και τη δημιουργικότητα του πνεύματος, την ορμή της φαντασίας. Τόσο ο χυμός του

σταφυλιού όσο και το κράμα της μαύρης χολής περιέχουν αέρα (αεριούχα). Το κρασί περιέχει αέρα που είναι ο αφρός του. Αυτός είναι ο λόγος που το κρασί προξενεί ερωτική διέγερση επειδή ακριβώς σχετίζεται με τον αέρα. Το πέος από μικρό μεγαλώνει επειδή γεμίζει αέρα. Τόσο η διοχέτευση του σπέρματος κατά την ερωτική πράξη όσο και η έκχυσή του γίνονται με ώθηση του αέρα. Έτσι το μαύρο κρασί κάνει τους ανθρώπους «πνευματώδεις» δηλαδή γεμάτους αέρα. Το ίδιο πνευματώδεις κάνει τους ανθρώπους και η μαύρη χολή (φάση της μελαγχολίας).

Η μεταψυχολογία της Μανίας

Ο Abraham K. σημειώνει ότι κατά την **πρώτη πρωκτική φάση**, πριν τον μυϊκό έλεγχο των σφιγκτήρων-απώλεια κοπράνων, εδώ το παιδί ακόμα χάνει τα κακά του- το νήπιο βιώνει τα περιττώματά του σαν κάτι δικό του. Αν τα χάσει, αυτό το ζει σαν **ευνουχισμό** (πρωκτικός ευνουχισμός): έχει απώλεια, χάνει το αντικείμενο, και αυτό είναι ταυτόχρονα ένας χαμός δικός του αλλά και καταστροφή του αντικειμένου. Είναι σ' αυτή την πρώτη πρωκτική περίοδο όπου **παλινδρομεί** η λιβιδώς του μελαγχολικού (**καθήλωση**, που αφορά στη **μελαγχολία** κατά Abraham και Freud). Σε αυτή τη φάση το παιδί χάνει το αντικείμενο, αλλά και μέρος του εαυτού του. Πρόκειται για τον **πρωκτικό ευνουχισμό** ο οποίος είναι ένα προστάδιο του άγχους του **γενετικού ευνουχισμού**. Τω όντι, ο φόβος του υποκειμένου ότι θα χάσει το πέος του (οιδιπόδεια τιμωρία) έχει ένα προηγούμενο, το προηγούμενο ότι θα χάσει τα κόπρανα του. Στην μελαγχολία επειδή το υποκείμενο δεν μπορεί να συγκρατήσει το αντικείμενο πρωκτικά, συνεχίζει να παλινδρομεί και το συγκρατεί με το στόμα του μέχρι τη στοματική φάση (κανιβαλιστική). Πρόκειται για τη **φαντασίωση εισαγωγής (ενσωμάτωσης)** του χαμένου αντικειμένου. Γίνεται λόγος για **κανιβαλιστική ταύτιση**. Εδώ συνδέεται και η άρνηση λήψης τροφής του μελαγχολικού: δεν τρώει επειδή φαντάζεται ότι έτσι καταπίνει το χαμένο αντικείμενο.

Η **φαντασίωση** είναι κάθε πίστη, κάθε ιδέα που αντιτίθεται στην πραγματικότητα. Όταν μία τροποποίηση της πραγματικότητας απειλεί να προκαλέσει **ναρκισσιστική κατάρρευση** (φόβος κατάρρευσης του ψυχισμού, συντριβή, το ότι π.χ. έφυγε το αντικείμενο και έτσι δεν θα μου κάνει τη «δουλειά» που μου έκανε) τότε έρχεται η **φαντασίωση** η οποία έχει **συντηρητική λειτουργία** (διατήρηση του status quo του ψυχισμού).

Εν κατακλείδι: ο μελαγχολικός χάνει το αντικείμενο (πρώτη πρωκτική φάση) και τείνει προς ναρκισσιστικές ταυτίσεις. Χάνει /καταστρέφει το αντικείμενο και μέσω στοματικής παλινδρομήσεως της λιβιδούς το ενσωματώνει, το ξανακάνει δικό του με σκοπό ίσως, κατά Abraham, να το ξαναφέρει στη ζωή. Στην πρώτη πρωκτική φάση που το υποκείμενο έχει απώλεια του αντικειμένου, η **επανόρθωση** γίνεται μέσω της συγκράτησης με το στόμα. Το μελαγχολικό άτομο **παλινδρομεί (μανιακή παλινδρόμηση)** στο στοματικό στάδιο και ενσωματώνει το αντικείμενο.

Ο Freud στο άρθρο του «Πένθος και Μελαγχολία», σημειώνει ότι το υποκείμενο που αδυνατεί να δεχθεί την απώλεια (αποτυχία της εργασίας του πένθους) παλινδρομεί μέχρι την κανιβαλιστική στοματική φάση. Πρόκειται για μια κατάσταση του ψυχισμού όπου το υποκείμενο βάζει το νεκρό μέσα του, για να μη δεχθεί την απώλεια. Καταπίνει το απολεσθέν, για να γλιτώσει την απώλεια. Είναι το «τρικ» του ψυχισμού μας για να μην δεχθεί αυτήν την αλλαγή, ώστε να μην μπει στον κίνδυνο της αλλαγής: γίνομαι ο ίδιος **φορέας** του **νεκρού**. Η φαντασίωση της ενσωμάτωσης άπτεται της **αρχής της ευχαρίστησης**, και όχι της πραγματικότητας. Η πραγματικότητα μου βάζει στοίχημα

καθημερινά ν' αλλάξω. Η φαντασίωση είναι το «κόλπο» για να μην αλλάξω, είναι μια μορφής αντίσταση: «αφού έφυγες εσύ εγώ με το ζόρι θα σε αποκαταστήσω ξανά στο ρόλο σου». Οικειοποιούμαι το αντικείμενο «βαμπιρικά», το τρέφω για να το κρατήσω ζωντανό, δεν δέχομαι την ελευθερία του άλλου να πεθάνει, να φύγει κλπ.. Ιδού η ασέβεια προς το αντικείμενο: η ενσωμάτωση είναι μια πράξη παράνομη. Εδώ δεν υπάρχει μεταφορά, συμβολισμός, ο λόγος είναι **απομεταφοροποιημένος**, γεμάτος «πράγμα». Είναι μια διαδικασία αποδόμησης της αναπαράστασης την οποία ονομάζουμε και **αντιμεταφορά**. Γίνεται λόγος για **κανιβαλιστική ταύτιση**. Ο μόνος τρόπος ώστε ο μελαγχολικός να «δεχθεί» την απώλεια είναι να «πάρει μέσα του» το αντικείμενο. Αυτό είναι ένα μανιακόμορφο στοιχείο, ένα πήδημα του μελαγχολικού στην **μανιακή κατάσταση** (τώρα που το έχω, μπορώ να κάνω τα πάντα): η μανιακή φάση στην μανιοκατάθλιψη είναι το σύμβολο ενός **κανιβαλικού οργίου** (αρχαϊκός κανιβαλισμός). Ο μανιακός επιτελεί μια πραγματικά αυξημένη **στοματική λαγνεία**, μια πραγματική βουλιμία **κατάποσης** του αντικειμένου. Μέσω της ενσωμάτωσης το Εγώ του υποκειμένου και το εκλιπόν αντικείμενο γίνονται ένα, είναι μια **ναρκισσιστική ταύτιση** μέσω της οποίας το Εγώ γίνεται αυτό το οποίο δε μπορεί να έχει. Υπό αυτές τις συνθήκες **πρωτογενούς ταυτίσεως**, το μίσος προς το εκλιπόν αντικείμενο (αμφιθυμία), γίνεται μίσος εναντίον του Εγώ του υποκειμένου. Όλες οι μομφές (αυτομομφή) και οι ύβρεις που το αντικείμενο απευθύνει στον εαυτόν του, στην πραγματικότητα απευθύνονται στο χαμένο αντικείμενο. Κατά τον Freud (1917), το βάρος του αντικειμένου, η σκιά του, πέφτουν πάνω στο Εγώ του υποκειμένου: το Εγώ είναι αιχμάλωτο του αντικειμένου.

Στις **ναρκισσιστικές/πρωτογενείς ταυτίσεις** το Εγώ γίνεται το αντικείμενο που δεν μπορεί να έχει (παθολογία) ενώ, αντίθετα στις **δευτερογενείς ταυτίσεις** το Εγώ γίνεται σαν το αντικείμενο (υγιής έκβαση, συμβολισμός).

Η έκβαση του πένθους οδηγεί το Εγώ στο να απαρνηθεί το αντικείμενο αναγνωρίζοντάς το ως νεκρό ή αντίθετα, να εξακολουθεί να το *χτυπάει* μέχρι θανάτου (μελαγχολία/παθολογικό πένθος), προσδίδοντας έτσι στον εαυτόν του ευχαρίστηση. Με αυτήν την έννοια η **μανία θα ήταν ανάλογη με την διαίωνιση ενός επαναλαμβανόμενου εγκλήματος κατά το πρότυπο του τοτεμικού γεύματος των πρωτόγονων, μετά τον φόνο του αρχηγού της ορδής**.

Το 1922 ο Abraham K. (στον Abraham N. αλληλογραφώντας με τον Freud υποστήριξε πως μια **υπομανιακή** αύξηση της λιβιδινικής κατάστασης παρατηρείται όχι μόνο στους μελαγχολικούς αλλά και σε πολλούς ανθρώπους οι οποίοι διέρχονται μέσα από μια περίοδο φυσιολογικού πένθους, λίγο μετά απ'αυτήν, και ότι αυτή η **λιβιδινική έξαρση** εκδηλώνεται με μια αύξηση της σεξουαλικής ανάγκης οδηγώντας μάλιστα συχνά, λίγο μετά τον θάνατο του αγαπώμενου, στην σύλληψη ενός παιδιού. Άλλως ειπείν, ο Abraham πρότεινε έναν παραλληλισμό, μια αναλογία του φυσιολογικού πένθους (το ονομάζουμε επίσης φυσιολογική νόσο του πένθους), με το παθολογικό (μελαγχολία) που έχει να κάνει με την εγκατάσταση μιας αντίδρασης απόλυτα συγκρινόμενης με την **μανιακή κρίση** που εγκαθίσταται στη μελαγχολία. Η αύξηση της λιβιδούς μετά την απώλεια θα ήταν, κατά τον Abraham, απολύτως ανάλογη με το **μανιακό όργιο**, στο οποίο ο Freud αναφέρεται στο έργο του «Η ψυχολογία των μαζών» και αφορά στο γλέντι (φαγοπότι) που έστησαν τα αδέρφια της πρωτόγονης ορδής μετά τη διάπραξη του φόνου του Πατέρα τους, για να του υφαρπάξουν την εξουσία. Συμπερασματικά, κατά τον Abraham, δεν είναι μόνο στη μανία όπου επισυμβαίνει μια **φάση θριάμβου**, αλλά παρομοίως, και στο φυσιολογικό πένθος. **Εν κατακλείδι** παρατηρείται μια **έξαρση και** κατά την προοδευτική απελευθέρωση του Εγώ και όχι μόνο κατά την *απότομη αποδέσμευσή του*, όπως στη μανία. Αυτή η λιβιδινική έξαρση μπορεί επίσης να πάρει την μετουσιωμένη μορφή μιας επιθυμίας ξεκινήματος νέων δραστηριοτήτων και διεύρυνσης των πνευματικών ενδιαφερόντων του πενθούντος υποκειμένου.

Κατά την **μανιακή στροφή** (άμυνα του Εγώ εναντίον της μελαγχολίας, κατά Freud, 1923), το Εγώ του υποκειμένου απελευθερώνεται από το αντικείμενο της οδύνης του, ξεπερνά την

απώλειά του και **θριαμβεύει επί του αντικειμένου** με τρόπον ώστε η ψυχική ενέργεια η επενδεδυμένη στον ψυχικό πόνο να επανεμφανίζεται δια μιας ως διαθέσιμη ξαφνικά και μαζικά. Αντίθετα στο πένθος καμιά παρόμοια απελευθέρωση τέτοιου τύπου δεν επισυμβαίνει καθώς η αποδέσμευση από το αντικείμενο είναι προοδευτικότερη. Ενώ στην μελαγχολία το αυστηρό **Ιδεώδες του Εγώ** συντρίβει- διαμέσου του άκαμπτου ελέγχου του- το Εγώ του μελαγχολικού ατόμου, στην περίπτωση της **μανίας το Ιδεώδες του Εγώ** ξαφνικά απορροφείται από το Εγώ και τήκεται μέσα σε αυτό (άλλωστε ο Freud υποστήριζε ότι το Υπερεγώ και το Ιδεώδες του Εγώ δεν διακρίνονται/διαφοροποιούνται πάντα το ένα από το άλλο). Τω όντι αυτή η **διχοτόμηση/σχάση του Ιδεώδους του Εγώ από το Εγώ δεν είναι συνεχής** και πρόσκαιρα δύναται να σβήνει. Στην **περίπτωση του μανιακού, το Εγώ και το Ιδεώδες του Εγώ γίνονται ένα**, οπότε **το υποκείμενο απελευθερώνεται από κάθε εμπόδιο και κριτική**, δίνοντας στο άτομο ένα *αίσθημα θριάμβου και ικανοποίησης άνευ ορίων* (ο Freud κάνει λόγο για θρίαμβο του Εγώ): απελευθερώνεται η ενέργεια (λιβιδώς) που έως τώρα ήταν επενδεδυμένη (καθήλωση) στην έντονη σύγκρουση ανάμεσα στο Εγώ και το Ιδεώδες του Εγώ. Αναβλύζει τότε στο άτομο μια **πλημμυρίδα λιβιδούς** η οποία καθίσταται εκ νέου διαθέσιμη ενθαρρύνοντας τον μανιακό να ερωτικοποιεί κάθε καινούργια εντύπωση για να την πετάξει στη συνέχεια και να περάσει σε μίαν άλλη. Κατά τον Abraham (στον Jeanneaux 2002), **ο μανιακός ταρακουνάει την επικυριαρχία του Ιδεώδους του Εγώ του**. Πράγματι, ο θρίαμβος του Εγώ, συνδέεται με την απελευθέρωσή του από το Ιδεώδες του Εγώ, ή την απδέσμευσή του από το ενσωματωμένο αντικείμενο, από αυτό το αντικείμενο που το είχε κάνει να υποφέρει. Με αυτήν την έννοια η μελαγχολία ταξινομείται στην κατηγορία της παθολογίας του ναρκισσισμού και δη των **ναρκισσιστικών νευρώσεων** και υπάγεται στην κατηγορία των **συγκρούσεων** που εναντιώνουν το Εγώ με το Υπερεγώ. Ωστόσο το **Εγώ** του μανιακού, σε αντίθεση με τη μελαγχολία, συμφιλιώνεται με το **Υπερεγώ**, έτσι ώστε καμιά κριτική να μην το αγγίζει και κανένα φρένο να μην αναχαιτίζει τη «φόρα» του.

Ενώ η αίσθηση του **θριάμβου** επισυμβαίνει κάθε φορά που κάτι από το Εγώ συμπίπτει με το Ιδεώδες του Εγώ, στη μελαγχολία το ενοχικό αίσθημα και το αίσθημα κατωτερότητας γίνεται κατανοητά ως η έκφραση της έντασης ανάμεσα στο Εγώ και το Ιδεώδες. Ο Freud άλλωστε αποδίδει στο **Υπερεγώ** την λειτουργία της επαγρύπνησης, έτσι ώστε το Εγώ να μην απομακρύνεται πολύ από το **ιδεώδες του**.

Ο Freud (1924) σημείωνε ότι στις **ναρκισσιστικές νευρώσεις** η παθογόνος σύγκρουση σοβεί ανάμεσα στο Εγώ και το Υπερεγώ, στις **νευρώσεις** η σύγκρουση υφέρπει ανάμεσα στο **Εγώ** και το **Εκείνο**, ενώ στις **ψυχώσεις** ανάμεσα στο **Εγώ** και τον **εξωτερικό κόσμο**. Ο Abraham K. διακρίνει την μανιοκατάθλιψη από την ιδεοψυχαναγκαστική νεύρωση: ο ιδεοψυχαναγκαστικός αγωνίζεται συνέχεια ενάντια στο *μη επιτελεσθέν* εκ μέρους του *οιδιπόδειο έγκλημα*, ενώ στη μελαγχολία και την μανία το έγκλημα διαπράττεται από το υποκείμενο ανά διαστήματα επί ενός ψυχικού επιπέδου, με τον ίδιο τρόπο που «διαπράττεται» με επαναλαμβανόμενο τελετουργικό τρόπο στις τοτεμικές γιορτές των πρωτόγονων.

Ο Freud (στον Lambotte 1988), συσχετίζει το νόημα της μανίας με τις τελετές διαφόρων κοινωνιών, από τους ρωμαίους ως το σημερινό καρναβάλι, οι οποίες δεν υπηρετούσαν άλλον σκοπό παρά να επιτρέψουν στους ανθρώπους να υπερβαίνουν περιοδικά τους νόμους, έτσι ώστε να μπορούν να συνεχίζουν να τους σέβονται κατά τον υπόλοιπο χρόνο. Στην μανία το Εγώ συναντά το Ιδεώδες του, έτσι ώστε το άτομο να τελεί σε συμφωνία με το Ιδεώδες του, προκαλώντας τον Νόμο και το Υπερεγώ. **Προκύπτει τότε, τόσο στα καρναβάλια όσο και στην μανία, χαρά και ψυχική εξύψωση με τη μόνη διαφορά ότι στα πρώτα περιφρουρείται η συμβολική τάξη, ενώ η δεύτερη εμπλέκει το υποκείμενο σε μια φαντασιωσική διεκυστίδα.** Τω όντι, ο μανιακός **θριαμβεύει** απόλυτα επί του ευνουχισμού, περιφρονώντας τόσο τους περιορισμούς του συμβολικού (την

έννοια των πραγμάτων, το νόημα), όσο και το αδύνατον της πραγματικότητας. Ωστόσο σε αυτό το εορταστικό φαγοπότι το μανιακό άτομο φαίνεται πολύ περισσότερο να καταβροχθίζεται αυτό το ίδιο από την αχαλίνωτη συμβολική τάξη εντός του, παρά να απολαμβάνει τις ικανοποιήσεις της γιορτής. Εδώ σωβεί το δομικό έλλειμμα στη συμβολική λειτουργία, η *αποσύνδεση του πραγματικού με το φανταστικό*.

Όλες οι φάσεις της μελαγχολίας δεν ακολουθούνται κατ'ανάγκη από φάσεις μανίας και αντιστρόφως. Ο Freud (στον Lambotte 1988), βλέπει στην μανία την **εξέγερση του παιδικού Εγώ**-που κάποτε υπέστη αδιαμαρτύρητα τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος-ενάντια στις υπερβολικές απαιτήσεις του Ιδεώδους του Εγώ, με τις οποίες συνηγορεί και το Υπερεγώ.

Ο Schneider παρομοίως (στον Lambotte 1988), αναγνωρίζει στην μανία ένα «**Εγώ εν εξεγέρσει**» άπληστο για επενδύσεις, χωρίς ωστόσο κάποιο αντικείμενο να σταθεροποιεί το ενδιαφέρον του. Ισχυρίζεται ότι η αποφυγή των αντικειμένων καθώς και η ιδεοφυγή προκύπτει από μια πρωτογενή αμυντική συμπεριφορά που αποσκοπεί στο να κρατάει σε απόσταση τις συγκινήσεις συγκρατώντας έτσι την ενδεχόμενη επιστροφή του πρωταρχικού τραύματος. **Ενώ στη μελαγχολία επισυμβαίνει η κατάφαση του ευνουχισμού, στην μανία, αντίθετα, ο ευνουχισμός διαψεύδεται**, κάτι που ο Freud αναγνώριζε και στην περίπτωση του humor.

Η Deutsch (στον Lambotte 1988), μελέτησε την ψυχολογία των μανιακοκαταθλιπτικών καταστάσεων και ιδιαιτέρως της χρόνιας υπομανίας. Υποστήριξε ότι **στην μανία είναι ως εαν ολόκληρη η πραγματικότητα να δίνεται και να προσφέρεται στα ενδιαφέροντα του υποκειμένου**.

Η M.Klein συνεχίζοντας τις απόψεις του Freud περί της **μανίας** σημειώνει ότι το υποκείμενο αποφεύγει την κατάθλιψη την σχετική με την καταστροφή του εσωτερικού αντικειμένου για την οποίαν είναι υπόλογο και υπεύθυνο (σχιζοπαρanoiικής θέσης) διαμέσου μιας **θριαμβευτικής περιφρόνησης** της ψυχικής πραγματικότητας. Τω όντι, το υποκείμενο νοιώθει ένοχο για την εξαφάνιση και την καταστροφή του αντικειμένου. Τότε, διαμέσου του **μανιακού αμυντικού μηχανισμού**, ελαχιστοποιεί την αξία και σημασία του αντικειμένου, την ισχύ του, **περιφρονώντας** το, ενώ παράλληλα τείνει να **ελέγχει** τον κόσμο των αντικειμένων. Η **μανιακή άμυνα** διέπεται από το τρίπτυχο: **έλεγχος, θρίαμβος, περιφρόνηση**.

Στην σχιζοπαρanoiική φάση λαμβάνει χώρα μια **μανιακή αποσιώπηση/ άρνηση** του κατεστραμμένου από την επίθεση του Εγώ αντικειμένου. Πρόκειται για μια **μανιακή διάψευση** της καταθλιπτικής σύγκρουσης παρά για μια ειλικρινή επανόρθωση του κατακερματισμένου από την εχθρότητα του Εγώ αντικειμένου.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Abraham-Torok (1987). L'écorce et le noyau. Flammarion, Paris.

Αριστοτέλης (1998). Μελαγχολία και Ιδιοφυΐα. Άγρα, Αθήνα.

Fuller P. (1988). Τέχνη και ψυχανάλυση. Νεφέλη, Αθήνα

Freud S.(1917). Mourning and melancholia. The Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, vol. XIV.

Freud S. (1924). The Ego and the Id and Other Works. The Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, vol. XIV.

Freud S. (1924). The Loss of Reality in Neurosis and Psychosis. The Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, vol. XIV.

Jeanneau A. (2002). Manie. Dictionnaire de la Psychanalyse, sous la direction de De Mijola A., Calmann –Levy.

Lambotte M.-C. (1998). Manie. L'apport Freudien, sous la direction de Kaufmann P., Larousse, Paris.

Μπακιρτζόγλου Σ. (2003 έως σήμερα). Σημειώσεις ψυχαναλυτικής θεωρίας και πρακτικής. Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Σεμιναρίων Ψυχανάλυσης «Επέκεινα-Ψυχαναλυτική Πράξη». Αθήνα.

Schmid-Kitsikis E. (2002). Defenses Mainiaques. Dictionnaire de la Psychanalyse, sous la direction de De Mijola A., Calmann –Levy.

Vandermersch B.(1995). Psychose maniaco-depressive. Chemana R, Vandermersch B.. Dictionnaire de la Psychanalyse. Larousse, Paris .